

Panorama knih

Eva Lukavská: „Zázračné reálno“ a magický realismus. Alejo Carpentier versus Gabriel García Márquez.*

V roce 2003 se na knižním trhu objevila pouťavá práce Evy Lukavské sledující problematiku „zázračného reálna“ a magického realismu na stěžejních dílech dvou latinskoamerických spisovatelů, Kubánce Aleja Carpentiera a Kolumbijce Gabriela Garcíu Márqueze.

Autorka v úvodu knihy upozorňuje, že cílem bylo pokusit se objasnit podstatu pojmů „zázračného reálna“ a magického realismu a „vyřešit problém jejich vzájemného vztahu“ (s.7), nikoli sepsat monografii spisovatelů. Zamýšlí se nad tím, jakou funkci tyto pojmy zastávají. Mohou být chápány jako literární směry či žánry anebo je jejich vymezení daleko širší, mají odlišné významy anebo jsou zcela totožné?

„Zázračné reálno“ poprvé formuloval sám spisovatel Alejo Carpentier v Předmluvě ke svému románu *Království z tohoto světa* v roce 1949. Chápe jej jako „jediný zdroj, z něhož může literatura vznikat“ (s.15). Naproti tomu se termín magický realismus poprvé objevil v pojednání o evropském postexpresionistickém malířství u německého kritika výtvarného umění Franze Roha. Jak se význam pojmu dále vyvíjel, jak se dostal do Latinské Ameriky a jaká jeho pojetí zastávali jednotliví spisovatelé a literární kritici (např. Ángel Flores a Luis Leal), můžeme sledovat v první kapitole recenzované knihy.

V další části knihy Eva Lukavská srovnává magický realismus a „zázračné reálno“. Oba autoři pojímají americkou skutečnost jako „zázračnou“, ale liší se názorem na to, jak je možné tuto skutečnost uchopit. Podle Carpentiera je předpokladem k vidění „zázračného“ umělcova víra v existenci „zázračna“, García Márquez tvrdí, že mýty, legendy a pověry lidí v Latinské Americe jsou přirozenou součástí jejich každodenního života.

Následuje podrobná analýza Carpentierových románů, přičemž hlavní důraz je kladen zejména na jeho první tři díla. Eva Lukavská zde aplikuje koncepci Mircea Eliadeho, zvláště dichotomii posvátné-světské a pojetí iniciace, jež dále rozvádí a vysvětluje v kontextu Latinské Ameriky. Ve čtvrté kapitole *Království z tohoto světa* autorka nachází symboly mytického konce světa, jež dokládá na mnoha příkladech. Za vrcholné dílo „zázračného reálna“ považuje třetí román *Ztracené kroky*, jehož hlavní myšlenkou je cesta k počátku lidských dějin, návrat do původního světa.

U Garcíi Márqueze stojí v centru autorčina zájmu jeho „cyklus o Macondu“, spadající do prvního období spisovatelovy tvorby, jež uzavírá jeho nejslavnější román *Sto let samoty*. V románech mimo jiné sleduje narativní postupy, zaměřuje se zejména na anticipaci, opakování, zrcadlovou symetrii a zabývá se rovněž symbolikou.

Eva Lukavská nabízí čtenářům jiný možný pohled na hispanoamerickou „novou“ prózu. V románech hledá symboly, zabývá se symbolikou dnů, čísel a kapitol a za nejdůležitější považuje vztah mezi historií a mýtem, jenž je podle ní „jedním z určujících a nosných znaků Carpentierova „zázračného reálna“, a magického realismu Gabriela Garcíi Márqueze“ (s.156). V závěru definuje společné znaky a rozdíly obou pojetí. Tato kniha jistě přiměje čtenáře, aby si přečetli i některá méně známá díla výše zmíněných spisovatelů anebo aby se podívali na již přečtené romány jiným pohledem.

R. ČADOVÁ

* Host, Brno 2003, 198 stran.

Brno Studies in English (ročník 2004)*

Třicátý ročník *Brno Studies in English* (2004) přináší jak práce lingvistické a translatické, tak literárněvědné a kulturní studie. Sborník zahajuje vzpomínka na docentku Lidmilu Pantůčkovou. Věra Pálenská připomíná její odborné zaměření na W.M. Thackerayho, zejména jako literárního kritika, a na vliv anglické a americké literatury na českou literaturu a kulturní život 19. století.

Lingvistickou a translátologickou sekci otevírá článek Martina Adama *FSP analysis of a distributional macrofield*. Autor dokazuje, že zásady funkční větné perspektivy lze aplikovat i na vyšší úroveň textové struktury než na věty. Distribuční makropole, zde zastoupené kapitolami a odstavci z Evangelia svatého Lukáše, obsahuje úrovně jádra a východiska, přičemž komunikativní záměr mluvčího vyjadřív v podstatě řetězec rémat (*rhemes proper*) jednotlivých vět. Obdobně lze v celé pasáži, chápané jako komunikační distribuční makropole, sledovat stupňování míry komunikačního dynamismu směrem ke konci.

Radomíra Bednářová v příspěvku *Salem witchcraft trials as evidence of spelling diversity in early American English* analyzuje pravopisné varianty v písemných záznamech čarodějnických procesů v Salemu na konci 17. století, které dokládají absenci preskriptivní normy v Early Modern English a postupné etablování americké angličtiny. V soudních záznamech se také objevuje velké množství pravopisných chyb, daných neskolností zapisovatelů a snahou o doslovnost záznamu.

Článek Piotra Czajky *A dynamic model of text and its axiological dimension* hledá paralely mezi typologií hodnot (vycházející z teorií hodnot Charlese Morrisa a Jadwigi Puzyniny a z behaviorální psychologie) a vlastnostmi textu. Pokouší se najít spojnice mezi psychologickými teoriemi (např. Maslowovou teorií lidských potřeb) a filozoficky pojatými typologiemi hodnot. Postuluje, že text je záměrný výsledek lidské činnosti, který obsahuje vlastnosti schopné modifikovat nebo dokonce vytvořit situaci uspokojující potřeby původce textu.

Naděžda Kudrnáčová ve studii *On rubbing and wringing one's hands* analyzuje sémantické rysy sloves *wring* (*one's hands*) a *rub* (*one's hands*). Tato slovesa, spolu se slovesy *nod* (*one's head*) a *shrug* (*one's shoulders*), tvoří třídu sloves vyjadřujících vnitřní stav. První dvě také denotují vícefázový a kineticky heterogenní pohyb. Část těla v pozici přímého předmětu těchto sloves je určujícím účastníkem akce a nelze ji užít jako předmětu pasivní věty. Jako signálová slovesa mentálního stavu nebo postoje se užívají většinou bez modifikátorů: podstatné je, aby pohyb s konvenčním kinetickým vzorcem proběhl, přičemž kon-

krétní provedení nemá vliv na jeho interpretaci.

Nedostatečně prozkoumanými vztahy mezi jazykem a hudbou se zabývá Jonathan S. Pearl ve studii *The kinship of music and language*. Pearl vychází z úvahy, že vedle jazykových kultur existují kultury hudební. Přes svou schopnost snáze překračovat hranice nemůže být hudba považována za univerzální řeč, dokud nebude univerzálně srozumitelná. Prozodicky vyjádřený expresivní (afektivní či emoční) význam v jazyce má souvislost s emoční stránkou hudebního výrazu. Hudební notace není kompletní, nýbrž umožňuje variaci při interpretaci. Podobně i mluvený jazyk představuje řadu možností prozodické realizace a interpretace.

Příspěvek Jiřího Rambouska *On English signboards* se zabývá jedním typem „little texts“, jak podobně žánry označil Halliday. Jiří Rambousek a profesor Aleš Klégr se svými studenty vytvořili společnou databázi anglických nápisů na ukazatelích (tabulích a cedulích), z nichž autor článku analyzoval necelé tři stovky, tedy asi třetinu. Všimá si relativně častého užití nominálního výrazu, jehož účelem je vyvolat pozornost (*attention caller*), a naopak nečetného užití oslovení čtenáře, variabilní pozice jména příkazující či omezující autority, kontextové závislosti nápisů, užití netextových prvků, typografie a interpunkce. Hlavním syntaktickým rysem krátkých textů je chudost používaných větných typů: většinu tvoří nominální fráze a imperativy.

Proces rostoucí hovorovosti současné polštiny a užívání slangu, vulgarit, klení a hanlivých výrazů je tématem Michała Garcarze v příspěvku *Young Poles and their casual speech: the process of colloquialisation of the contemporary Polish language*. Za hlavní příčinu pokládá kulturní a politické změny po roce 1989 a neuvědomělé napodobování vrstevníků. Mladí uživatelé jazyka vytvářejí řečové komunity, které s jazykem zacházejí vynalézávě a kreativně. Slang a pejorativní výrazy hrají významnou roli v procesu jazykové změny. Jsou vyvolány situační potřebou, avšak po jisté době dochází k jejich neutralizaci. S odvoláním na Lakoffovou a de Klerkovou Garcarz uvádí, že muži používají slang a klení častěji a cíleněji, ženy naopak často nahrazují vulgárností eufemismy. Podle výzkumu se však ženy

mužům v používání vulgarismů rychle přibližují. Obecně lze uzavřít, že v posledních dvou desetiletích se jazyk mladých Poláků stal výrazně vulgárnějším a agresivnějším.

Tomasz P. Górski ve studii *Selected aspects of verse translation: William Shakespeare's Hamlet and its Polish translations by Stanisław Barańczak and Maciej Stomczyński* srovnává formální provedení překladů Hamleta do polštiny S. Barańczakem a M. Stomczyńskim. Vychází z předpokladu, že forma překládaného díla může být důsledkem předchozího gramatického a lexikálního výběru a záměrného podřízení dané formě. Zmiňuje se o čtyřech základních formách překladu veršů podle Holmesové (mimetická, analogická, organická a vnějšková či deviantní). Dvě třetiny veršů Hamleta jsou složeny v blankversu s dvouslabičnou stopou a nerýmovaným jambickým pentametrem. Polský ekvivalentem při analogickém postupu je 11-slabičný nerýmovaný verš. Základním přístupem k překladu by podle autora měla být pragmatická ekvivalence založená na funkční korespondenci originálu a překladu.

Část sborníku zaměřenou na literaturu a kulturní studia otevírá článek Jitky Vlčkové *Immigrants' integration into the mainstream culture in Australia (as reflected in personal advertisements)*. Autorka se zabývá akulturací přistěhovalců v Austrálii, tak jak ji lze sledovat v seznamovacích inzerátech. Tato forma fatické komunikace odhaluje sociální identitu pisatelů. Muži a ženy pochopitelně zdůrazňují odlišné prvky, podobně i další děličící čára vede mezi muži a ženami australského nebo jiného původu. Na rozdíl od mužů ženy např. upřednostňují vhodné povahové vlastnosti a vzdělání.

Tématem srovnávací studie Niny Bosničové *Lonely fighters and communal talkers: a comparative analysis of male and female slave narratives* jsou vyprávění otroků a otrokyň. Časté generalizace uvádějí jako typický rys otroků fyzickou konfrontaci, kdežto otrokyň jsou charakterizovány bojovností prostřednictvím slov. Bosničová dokazuje, že až toto rozdělení je obecně platné, ženy se kromě verbální obrany neváhají zapojit i do jiných způsobů boje za znovunabytí lidské důstojnosti.

Anna Budziak ve studii *Oscar Wilde's reputation of „depth“ in The Picture of Dorian Gray: a reading* připomíná, že Wilde v *Obrazu Dorian Graye* vyjádřil v jednotlivých postavách svůj pohled na sebe samého, svůj ideální obraz i pohled světa na sebe. A. Budziak nabízí postmodernistický výklad příběhu, kde v dichotomii povrch/hloubka je hloubka v řadě symbolik a metafor kontrastována se souhrou povrchů. Podobně jako v *Conradově Srdci temnoty* či *Milostné písni* J. Alfreda Pruffrocka od G. Eliotové přináší Wildeovo podobství myšlenku marnosti snahy o prozkoumání hloubky sebe samého a řeší ji jistějším a pragmatičtějším setrváním na povrchu.

Milada Franková v článku *Maureen Duffy's European interest: Illuminations, Restitution* zdůrazňuje hluboký a dlouhodobý zájem spisovatelky Maureen Duffy o anglickou historii, její vazby s Evropou i o otázku identity, jak dokládají i její dva romány *Illuminations* (1991) a *Restitution* (1998). Po románu *Capital* (1975) se i studie *England. The Making of the Myth* z roku 2001 zaměřila na evropské kořeny obyvatel Britských ostrovů, od Římanů po Normany. V *Illuminations* se vedle sebe odehrávají dva příběhy vzdálené dvanáct století, dokazující silné kulturní spojení Anglie s Evropou. Příběh z 8. století míří fikci s historickými fakty a zdůrazňuje roli vzdělaných žen při šíření křesťanství; paralelní příběh o vztahu britské a německé archeoložky přesahuje feministický náhled na svět. Motivem *Restitution* je vedle krize osobní identity i reflexe národní a evropské identity a jejího složitého vývoje ve 20. století.

Stephen Hardy v textu *Manchester and its meanings: towards a cultural politics of devolution* seznamuje se současným filozofickým a literárněvědným diskurzem týkajícím se přesunu akcentu na regionální kulturu. Vedle extraligy měst jako Londýn a Paříž se rodí literatura a kulturněvědné publikace umístěné do regionálních městských center se specifickou atmosférou, jakkoli zpočátku spíše ve formě detektivek a televizních seriálů.

Pohledem Williama Blakea na ženu ve dvou jeho proroctvích – *The Book of Thel* (1789) a *Visions of the Daughters of Albion* (1793) – se zabývá Martina Nosková ve studii *The Eternal female: a contribution to the gendered readings of William Blake's Thel and*

Oothoon. Cestou genderově orientované analýzy konfrontuje různé interpretace jednání jeho ženských postav, avšak uzavírá, že přes Blakeovo pochopení postavení ženy v jeho době ho lze těžko zjednodušeně považovat za feministu anebo (podle jiných) za misogyny.

Několik filmů s liberálním poselstvím z roku 1949 (*Home of the Brave* M. Robsona, *Lost Boundaries* A. L. Werker, *No Way Out* J. Mankiewicz, *Intruder in the Dust* C. Browna a *Pinky* E. Kazana) je námětem práce Tomáše Pospíšila *The liberal message films of the late 1940s and the position of African-Americans*. Hollywood těmito „message movies“ reagoval na změny sociálního klimatu a na palčivost neřešeného postavení amerických černochů. Přes schematičnost, předvídatelnost příběhu, exemplárnost černého hrdiny a příklon k individuálnímu spíše než celospolečenskému řešení problému rasismu byly podobné filmy cenným impulzem ke změně.

Klara Szmaňko v příspěvku *The trope of No Name Woman in American fiction and ethnography featuring Asian women* rozebírá prototyp ženské postavy, která se odizčuje komunitě svých krajanů-přistěhovalců. Vychází z próz Maxine Hong Kingston *The Woman Warrior* (kde *No Name Woman* je první, autobiografickou kapitolou), *Tripmaster Monkey* stejné autorky a z novel *Thrice Told Tale* od Margery Wolf a *Native Speaker* od Chang-rae Lee. „Bezejmenné“ ženy zde překračují kulturní, někdy i geografické bariéry, a ač jim jejich uzavřená asijská komunita není nápomocna, neodvracejí se od ní zcela a nesou si ji jako součást nové identity.

Poslední literárněvědnou studií sborníku je *Personal icons: women and goddesses in Eliot, Williams, and Roethke* od Piotra Zazuly. Autor analyzuje proměnu pohledu na ženu očima amerických básníků 20. století, od klasických stereotypů ženy jako panny, manželky a matky, přes misogynství T. S. Elliota až po důraz na smyslnost, prapůvodní plodivou a život udržující sílu či zbožštění u dalších dvou. Autor nicméně uzavírá, že změnit pohled na ženu lze pouze upuštěním od biologického definování její podstaty.

Sborník je uzavřen dvěma recenzemi. Miroslav Černý vyzdvihuje praktičnost učebnice Márii Györfy *English for doctors*, přinášející ve formě dialogů frazeologii a slovní zásobu

používanou v reálné komunikaci mezi lékařem a pacientem, nikoli v učebnicích medicíny či na kongresech. Tomáš Pospíšil v recenzi na práci Prema Poddara *Violent Civilities? English, India, Culture* oceňuje širší záběr i důkladnost Poddarovy studie koloniální historie i postkoloniální současnosti anglistiky na indických univerzitách.

R. VOGEL

* SPFFBU, S 10, Brno,
Masarykova univerzita 2005, 225 s.

Dorovský, Ivan: Slovanské meziliterární shody a rozdíly*

Komparatistika (a zejména ta literární) se v posledním desetiletí stala doslova jedním z nejsledovanějších fenoménů, který ovlivňuje prapodstatu většiny humanitních věd. Dlouhou řadu příspěvků na zvolené téma, vycházejících pod hlavičkou Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, rozšiřuje i práce Ivana Dorovského nazvaná prostě *Slovanské meziliterární shody a rozdíly*, která vyšla pod hlavičkou vydavatelství Masarykovy univerzity již v roce 2004.

Výbor studií, strukturovaný do tří samostatných oddílů, který se odborné veřejnosti (ale i dalším zájemcům o sledované téma) dostává do rukou, zcela logicky navazuje na předchozí monografii autora, vydanou pod názvem *Balkán a Meritán* již v roce 1997.

V prvním oddílu soustřeďuje autor svůj pohled na podivuhodný a proměnlivý svět Balkánského poloostrova, zejména na jeho počátky, které tvořily a stále spolutvoří nedílnou součást evropského kulturního kontextu. Hlavní pozornost je pak věnována souvislostem stojícím u vzniku tří slovanských literárních škol – velkomoravské, preslavské a ochridské, jež výrazně ovlivnily nejen rozvoj slovanského písemnictví, ale i teologických učení a s nimi související osvěty prakticky všech slovanských přednárodních společenství.

Autor dále soustřeďuje svůj pohled k dosud opomíjenému fenoménu, totiž k sociálně-náboženskému heretickému hnutí (bogomilství),